

Hoe nieuwe regels voor chemisch gif de bouwsector plat legt

5 vragen over PFAS Niet alleen het stikstofbesluit dreigt de bouwsector plat te leggen. Ook de afgelopen juli ingestelde regels voor PFAS, chemische stoffen die in heel het land in de grond voorkomen, spelen bouwprojecten parten. De regels zijn zo streng, dat bijna nergens meer grond verplaatst mag worden.

1. PFAS? Stikstof was toch het grote probleem?

Ja, talloze bouwprojecten in heel het land hebben een probleem sinds de Raad van State in mei bepaalde dat er geen stikstof meer bij mag komen rond gevoelige natuurgebieden. Maar een nóg groter probleem heeft de bouwsector op dit moment met de aangescherpte normen voor PFAS. PFAS (spreek uit: peefas) is een verzamelnaam voor ruim 6000 chemische stoffen (poly- en perfluoralkylstoffen).

Die worden sinds de jaren 60 volop gebruikt in industriële processen en producten vanwege hun handige eigenschappen, zoals dat ze brandwerend, water- en vuilafstotend zijn. Zo gebruikt fabrikant Chemours in Dordrecht GenX, de bekendste stof uit de PFAS-familie, om Teflon te maken. Ook in blusschuim, verf en alledaagse producten als regenjassen, cosmetica en sprays om schoenen waterafstotend te maken zijn stoffen uit de PFAS-groep veel gebruikt. Sinds het milieuschandaal rond GenX (en zijn voorganger PFOA, ook wel C8 genoemd) in Dordrecht is er meer onderzoek gedaan naar deze chemicaliën. Ze blijken werkelijk overal voor te komen in ons milieu: in de bodem, in het grondwater, in sloten en rivieren. Omdat er nog geen milieunormen bestonden, heeft staatssecretaris Stientje van Veldhoven (Infrastructuur en Waterstaat) in juli tijdelijke, strenge regels ingesteld voor het omgaan met grond waar PFAS in zit.

2. Hoe komen de stoffen zo massaal in ons milieu terecht?

Sinds het milieuschandaal rond GenX bij chemiebedrijf Chemours in Dordrecht (te zien op de achtergrond) is er meer onderzoek gedaan naar deze chemicaliën © Peter Koster
De hoogste concentraties komen voor op plaatsen waar die min of meer te verwachten zijn: rond de fabriek van Chemours, op brandweeroefenterreinen en op Schiphol, waar in 2008 grond vervuild raakte door een ongeluk met een brandblusinstallatie. Ook rond stortplaatsen, fabrieken waar metalen worden gegalvaniseerd en plaatsen waar ooit chemische branden zijn geblust zit veel PFAS in het milieu. De stoffen worden echter ook gevonden in weilanden, woonwijken en natuurgebieden - eigenlijk zo'n beetje overal waar naar de stoffen wordt gezocht. Vaak in hele lage concentraties, zegt onderzoeker Arjen Wintersen van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM). „Waarschijnlijk gaat het om industriële emissies die zich via de lucht verplaatsen en neerslaan. Die kunnen ook afkomstig zijn van fabrieken in het buitenland.”

De stoffen verplaatsen zich niet alleen heel makkelijk, ze zijn ook nogal hardnekkig: ze zijn nauwelijks biologisch afbreekbaar. Zelfs in ons lichaam hebben ze zich genesteld: volgens het RIVM heeft iedereen tegenwoordig PFAS in zijn bloed.

3. Wat eng. Moet ik me zorgen maken over mijn gezondheid?

Er zijn pas drie PFAS-stoffen waarvan redelijk wat bekend is: GenX, PFOA en PFOS. Daarvan is aangetoond dat ze toxisch zijn: ze zijn door de EU aangemerkt als 'zeer zorgwekkend'. Toch hoeven we volgens het RIVM niet direct bang te zijn om ziek te worden van PFAS. De concentraties zijn over het algemeen zeer laag. „Maar het is wel ongewenst. Dit zijn door de mens gemaakte stoffen, die horen niet in je lichaam”, zegt onderzoeker Joke Herremans van het RIVM. Mensen die lang in de buurt van de Chemours/DuPontfabriek

woonden, hebben hogere concentraties PFAS in hun bloed. Zij hebben mogelijk gezondheidsschade opgelopen doordat de stoffen zich jarenlang in hun lichaam hebben opgehoopt en niet worden afgebroken.

Omdat nog niet bekend is hoe schadelijk PFAS precies zijn en in welke concentraties ze voorkomen, heeft de minister uit voorzorg bepaald dat er geen enkel risico mag worden genomen dat het milieu verslechtert bij het verplaatsen van grond waar PFAS in zit.

4. Wat zijn de gevolgen voor de bouw?

Vrijwel de complete sector van het grondverzet komt tot stilstand. Bij elk project waar ook maar een beetje grond afgegraven, gestort of afgevoerd moet worden, zitten betrokkenen in hun maag met besmette grond. Als landbouw- of natuurgrond meer dan 0,1 microgram PFAS per kilogram bevat, gelden superstrikte maatregelen voor verwerking. Deze grond mag niet zomaar verplaatst worden, en mag alleen gestort worden in grond met hogere PFAS-waarden om verdere vervuiling tegen te gaan.

Het testen van de grond is kostbaar. En mogelijkheden om besmette grond te saneren (PFAS eruit te halen) zijn er nauwelijks. Uit voorzorg wordt veel grond daarom meteen geweigerd, zelfs door stortplaatsen en baggerdepots. Daardoor liggen tal van projecten stil, van het uitbaggeren van waterwegen en dijkversterkingen tot afgraven van natuurgebieden en de aanleg van rioleringen. Bedrijven zien hun orderportefeuilles rap slinken. Als het langer duurt, wordt gevreesd voor faillissementen en zelfs een nieuwe recessie. „Niemand durft de grond nog aan te nemen”, zegt Toon van der Stok van Cumela, de landelijke branchevereniging voor grondverzetbedrijven. „Overall leeft angst voor de vuile grond, bij gemeenten en aannemers: dus alles blijft op z'n plek.”

5. Wat nu? Hoe kan die PFAS-impasse worden doorbroken?

De superlage norm moet snel van tafel, stellen de grondverzetbedrijven. Met 0,1 microgram PFAS per kilo is zo'n beetje alle grond in Nederland vervuild verklaard. Die grens is niet gekozen omdat daarboven direct het gevaar bestaat dat we ziek worden: het is de laagste waarde die in het laboratorium kan worden gedetecteerd. Omdat er nog te weinig bekend is over hoe PFAS zich gedragen, heeft het kabinet uit voorzorg de detectiegrens gekozen.

Die norm moet omhoog, volgens de bouw-, bagger- en grondverzetbedrijven. „Grond hoeft volgens de regels pas gesaneerd te worden als er 50.000 microgram per kilo PFAS in zit. En mensen die met de grond werken, moeten beschermende maatregelen treffen bij 8,9 microgram per kilo. Die waarden liggen dus veel hoger dan de 0,1 microgram”, aldus Van der Stok.

De PFAS-norm is niet in beton gegoten, zoals de beperking van de stikstofuitstoot die is afgedwongen door de Raad van State en het Europese Hof van Justitie. Gemeenten en provincies mogen er lokaal van afwijken.

Ook staatssecretaris Van Veldhoven wil een hogere norm, hoewel zij bestrijdt dat de bouwsector op slot zit. „We kunnen PFAS niet uit de grond toveren, maar we kunnen ook heel veel wél.” Het RIVM is gevraagd om versneld te onderzoeken of de norm omhoog kan. Dat onderzoek zou pas in juni volgend jaar zijn afgerond, maar moet nu uiterlijk 1 december klaar zijn.